

YLEISRADION RAHOITUS: TASAPAINOILUA KANSALAISSUUDEN JA ASIAKKUUDEN VÄLILLÄ

Suomessa teknisen laitteen käyttäminen tv-ohjelmien vastaanottoon edellyttää tv-maksun maksamista. Näin saadut rahat menevät julkisen palvelun yleisradiotoimintaa Suomessa harjoittavan Yleisradio Oy:n toiminnan pyörittämiseen. Yleisradion erityisasemaa suomalaisessa radio- ja tv-järjestelmässä kuvaa paitsi sen rahoituksen erilaisuus myös sen rooli erityiseen lakiin perustuvan julkisen palvelun toteuttajana. Laki Yleisradiosta säädettiin ensi kerran vuonna 1993 ja sitä uudistettiin viimeksi vuonna 2005. Lain mukaan yhtiön tehtävänä on tuoda täyden palvelun televisio- ja radio-ohjelmisto siihen liittyvine oheis- ja lisäpalveluineen jokaisen saataville yhtäläisin ehdoin.¹ Täyden palvelun ohjelmisto tarkoittaa, että ohjelmatarjonta sisältää laajan kirjon ohjelmatyyppejä ja että ohjelmat toteuttavat erilaisia tehtäviä kansanvallan tukemisesta ja tiedonvälityksestä virikkeelliseen viihteeseen. Suomen- ja ruotsinkielistä väestöä pitää kohdella ohjelmatoiminnassa yhtäläisin perustein, ja palveluja on tuotettava sekä saamen ja romanin kielillä että viittomakielellä; soveltuvin osin myös maan muiden kieliryhmien kielillä. Ohjelmistossa tulee ottaa huomioon sivistys- ja tasa-arvonäkökohdat, tarjota mahdollisuus oppimiseen ja itsensä kehittämiseen, painottaa lapsille suunnattuja ohjelmistoja sekä tarjota hartausohjelmia.

Vuoden 2005 lakiuudistuksen yhteydessä tehtiin myös tärkeitä linjanvetoja Yleisradion rahoituksesta. Kaupallisten toimijoiden osallistumista television digitalisointiin oli tuettu jo vuodesta 2002 alkaen puolittamalla niiden maksama toimilupamaksu.² Maksu siirsi suurimmillaan neljänneksen kaupallisten tv-yhtiöiden liikevaihdosta Yleisradion julkisen palvelun tehtävän toteuttamiseen, mutta nyt maksu päätettiin poistaa kokonaan heinäkuun 2007 loppuun mennessä. Ehdotuksen maksun lopettamisesta teki pääsihteeri Seppo Niemelän johtama työryhmä, jonka liikenne- ja viestintäministeriö oli asettanut selvittämään Yleisradion rahoitusta ja julkisen palvelun tehtävää television siirtyessä kokonaan digitaaliseen lähetystoimintaan.³ Työryhmän ehdotuksen tavoitteena oli eriyttää selkeästi toisistaan julkisen palvelun yleisradiotoiminnan rahoitus ja kaupallisen radion ja television rahoitus. Jo vuonna 2002 Yleisradiolta oli poistettu oikeus mainosten lähettämiseen urheiluohjelmien yhteydessä.

Toimilupamaksun lakkauttamisella lopetettiin yksi historiallinen jatkumo suomalaisen yleisradiotoiminnan rahoituksessa eli mainosrahan välillinen käyttö Yleisradion rahoitukseen. Tuo järjestelmä luotiin jo Yleisradion säännöllisen tv-toiminnan alussa keväällä 1958, kun Yleisradio ja sen kaupallinen kumppani ohjelmayhtiö Mainos-TV allekirjoittivat yleissopimuksen yhteistyöstä (Salokangas 1996, 135). Mainos-TV sai vuokrata yksinoikeudella lähetyksiä Yleisradion tv-verkossa ja mahdollisuuksien mukaan studioita

ja laitteita. Kun MTV sai oman kanavan vuonna 1993, korvaus lähetyksajasta muutettiin julkisen palvelun maksuksi. Julkisen palvelun maksu muutettiin toimilupamaksuksi vuonna 1997 Nelosen tultua markkinoille kilpailemaan television mainostuloista. Samalla Suomeen sovellettiin monien muiden Euroopan maiden omaksumaa käytäntöä.

Niemelän työryhmä arvioi, että toimilupamaksun poistuminen tulee aiheuttamaan noin 22 miljoonan euron loven Ylen vuosittaiseen budjettiin. Jo toimilupamaksujen puolittamisen yhteydessä oli sovittu, että tv-maksua tullaan vastaavasti nostamaan: Korotus vuonna 2004 oli yhteensä 13 prosenttia, minkä jälkeen maksua on tarkistettu vuosittaisella indeksikorotuksella yleistä kustannusten nousua vastaavasti lisättyä yhdellä prosenttiyksiköllä. Tämä käytäntö jatkuu vuoteen 2010 asti. Yleisradion budjetti vuoden 2006 tilinpäätöksen mukaan oli 383,5 miljoonaa euroa, mistä noin 90 % oli yhtiölle tuloutettuja tv-maksuja. Luku osoittaa, ettei Yleisradion rahoitus ole pysynyt Niemelän työryhmän arvioimalla kasvu-uralla. Työryhmä oletti Ylen liikevaihdon vuonna 2008 nousevan jo 417 miljoonaan euroon. Vuoden 2007 luvut eivät olleet tätä kirjoitettaessa käytettävissä, mutta ongelmaksi tuon vuoden tilinpäätöksessä tulevat muodostumaan toimilupamaksujen poistuminen loppuvuoden osalta ja aleneva tv-maksujen määrä. Mutta tilannetta tasoittaa osaltaan se, ettei tv-jakelusta enää digisiirtymän takia tule kaksinkertaisia maksuja.

Pääasiassa tv-maksuista kertyvä Yleisradion rahoitus on edelleen selvästi suurempi kuin tv-mainonnan kokonaismäärä Suomessa: Tv-mainontaan käytettiin vuonna 2006 yhteensä 242,9 miljoonaa euroa eli noin viidennes koko media-mainontaan kulutetusta summasta. Vuonna 2007 luku oli noussut 262,1 miljoonaan euroon, missä oli kasvua edelliseen vuoteen verrattuna 7,9 prosenttia.⁴ Kaupallisten toimijoiden kannalta tilanne on herkullinen: Samalla kun toimilupamaksut poistuivat, myös mainonta toi lisää rahaa kassaan. Tosin digi-tv:n myötä kilpailu tv-mainonnassa on kiristynyt. Yleisradion rahoituksen perustana oleva tv-maksu on sovellutus julkisen palvelun yleisradiotoiminnan rahoituksessa perinteisesti käytetylle lupamaksulle (engl. *licence fee*, ks. oheista Jakubowiczin esitelmää). Nimestään huolimatta maksulla katetaan myös Yleisradion radiotoiminnan kustannukset.

DIGISIIRTYMÄ KASVATTAI KOTITALOUKSIEN MEDIABUDJETTIA

Menneen syksyn aikana tv-maksusta on tullut mittari monelle muulle asialle. Tätä kirjoittaessani lehdissä kiertää STT:n uutinen, jossa EU:n uuden ympäristöpaketin kuluja verrataan tv-maksuun.⁵ Henkeä kohden laskettuna kulujen sanotaan jäävän pienemmiksi kuin tv-maksun kohdalla. Tosin tv-maksu määräytyy kotitalouksien perusteella, joten sitä vertailupohjana käytettäessä ympäristöpaketin suhteelliset kulut olisivat asettuneet paljon tv-maksua suuremmiksi. Lisääntynyt julkinen kiinnostus tv-maksuun on ainakin kahdella tavalla yhteydessä tv-jakelun digitalisoitiin: Ensimmäinen näistä tekijöistä on Yleisradion keskeinen rooli digihankkeen veturina, mistä syystä myös hankkeen ongelmat kaatuvat suurelta osin sen niskaan. Analogisten lähetysten päättymisen maanpäällisessä verkossa toi Yleisradiolle välittömän rahoituksellisen ongelman, kun noin 32 000 kotitaloutta irtisanoi tv-maksunsa digisiirtymän ongelmien takia.⁶ On mahdollista, että analogisten lähetysten päättymisen myös kaapeliverkoissa

helmikuun 2008 lopussa voi näkyä tv-maksuhalukkuuden vähentymisenä. Tällä hetkellä on mahdollonta sanoa, jäävätkö nämä digisiirtymän välittömät vaikutukset pysyviksi vai palaavatko digisiirtymän ongelmista ärtyneet maksajat myöhemmin ruotuun. Naapurimaamme Ruotsi on esimerkkinä siitä, että digisiirtymä voi myös toimia lupamaksuhalukkuutta kasvattavasti.⁷

Television digitalisoinnin kymmenvuotinen historia kuvaa hyvin lastenlorun logiikkaa: ei tullut takkia, tuli lapanen. Digi-tv:stä ei tullut sellaista vuorovai- kutteista kodin mediakeskusta kuin hankkeen alkuvaiheissa visioitiin. Tällä het- kellä tiedämme, että television digitalisointi tarkoittaa ennen kaikkea enemmän televisiota, sekä tarjontaa että katselua, mistä merkkinä monet kaapeliverkoista tutut television muodot ovat nyt ottamassa tuulta maanpäällisessä jakeluver- kossa. Kilpailu yleisöistä kiristyy, ja tähän muutokseen liittyy hyvin olennaisesti maksullisten palveluiden lisääntyminen. Tässä tulemme toiseen tärkeään digi- taalisen television piirteeseen, jolla voidaan olettaa olevan seurauksia tv-mak- sun kaltaiselle rahoitusjärjestelmälle. Maksullisten palveluiden yleistymisen luo paineita kotitalouksien mediabudjetin kasvulle, ja tämän myötä maksajien voi olettaa yhtä tiukemmin harkitsevan, millaisista palveluista he ovat valmiita maksamaan.⁸

Tv-maksun ja Yleisradion rahoituksen näkökulmasta kiristynyt kilpailun maksutelevisioympäristö on haasteellinen ja samalla ongelmallinen siksi, että se korostaa maksavaa asiakkuussuhdetta palvelujen tarjoajan ja vastaanotta- jan välillä. Tässä tilanteessa meidän kaikkien Yleisradio alkaakin näyttää yhä enemmän yhdeltä maksutelevision paketilta. Tätä maksullisuutta lienee omi- aan korostamaan se, että kaupalliset yleiskanavat näyttävät tv-katsojan näkö- kulmasta ilmaisilta; niiden maksullisuus kun on kätkeyty niiden mainosrahoi- tukseen.

Yleisradio kuten muutkin julkisen palvelun yleisradioyhtiöt Euroopassa ovat omallakin toiminnallaan rohkaisseet kustannusvastaavuuteen perustuvan asi- akkuussuhteen rakentamista suhteessa yleisöihinsä. Tämä on ollut osa sitä muutosta, jolla julkisen palvelun yleisradioyhtiöt ovat sopeutuneet markkinoi- den vapauttamisen synnyttämään kilpailuun. Kyse on ollut toisaalta vastauk- sesta poliittisen vallan esittämiin tehokkuusvaatimuksiin, toisaalta pyrkimyks- estä rakentaa uudenlaista yleisöistä lähtevää näkökulmaa ohjelmatoiminnan perustaksi. Vuosien varrelta meille suomalaisillekin ovat käyneet tutuksi kam- panjat, joissa Yleisradio muistuttaa, miten paljon ohjelmia yhtiö tarjoaa tv-mak- sun maksajille alle eurolla päivässä.

Katsojatytyväisyystutkimusten osana Yleisradio kysyy säännöllisesti, missä määrin ihmiset kokevat saavansa vastinetta tv-maksulle. Vuoden 2006 toimin- takertomuksen mukaan 62 % katsojatytyväisyystutkimuksen vastaajista totesi saavansa ainakin jossain määrin vastinetta rahoilleen, ja tämä vastaajien osuus oli selvässä nousussa. Yli 90 % vastaajista tiesi tv-maksun Yleisradion pääasi- alliseksi rahoitusmuodoksi ja 56 % piti sitä myös parhaimpana rahoitusvaiht- oehtona. Vertailuksi voidaan ottaa *Aamulehden* Taloustutkimukselta tilaama kysely, jonka lehti julkisti viime vuoden lopulla tv-maksua koskevan keskuste- lun kiihdyttyä. Kyselyn mukaan 65 % vastaajista luopuisi tv-maksusta ja siir- täisi Yleisradion rahoituksen valtion budjettiin.⁹ Tulos ei välttämättä kerro siitä, että suomalaisten kanta tv-maksuun olisi radikaalisti muuttunut. Mutta on ilmeistä, että mielipiteet tv-maksusta ovat liikkeessä ja että niihin voidaan vaikuttaa julkisen keskustelun päiväjärjestystä luovilla kysymyksenasetteluilla.

TV-MAKSU RIIPPUMATTOMUUDEN TAKEENA

Tv-maksun kaltaisen lupamaksujärjestelmän vahvuudeksi uudessa kilpailutilanteessa on katsottu, että se pitää yllä yleisradioyhtiöiden riippumattomuutta suhteessa poliittiseen valtaan. Kun valtio joko omistaa tai muuten kontrolloi julkisen palvelun yleisradioyhtiötä, näiden riippumattomuus on tietysti monin tavoin suhteellista. Mutta historiallisessa katsannossa voidaan varmasti ajatella, että ainakin läntisen Euroopan maissa yleisradioyhtiöt ovat nyt riippumattomampia suorasta poliittisesta pelistä kuin ennen ja vastaavasti selkeästi riippuvaisempia yleisöistään. Yleisradion vuosikertomuksessa (2006) tämä muutos todetaan seuraavasti: ”Useiden maiden parlamentaarisisa selvityksissä tv-maksua on pidetty parhaana rahoitusmuotona, koska se korostaa julkisen palvelun ohjelmatoiminnan riippumattomuutta ja suoraa asiakassuhdetta.”

Riippuvaisuus yleisöistä on paitsi poliittista legitimizeettiä myös sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, jota yleisradioyhtiöt voivat käyttää asemansa turvaamisen poliittisen painostuksen edessä. Tähän muutokseen liittyen on huomionarvoista, että Suomessa tuntuu nyt vallitsevan vahva poliittinen yhteisymmärrys Yleisradion riippumattomuuden tärkeydestä. Tätä ilmentää *Aamulehden* äskettäinen kysely Yleisradion hallintoneuvoston jäsenille, jonka mukaan selkeä enemmistö hallintoneuvoston jäsenistä vastusti Yleisradion rahoituksen siirtämistä valtion suoraan budjettirahoitukseen. Mielenkiintoista ja tärkeää kyselyn tuloksissa on myös se, että mainonta nähtiin kyselyssä valtion rahoitusta pienempänä pahana.¹⁰

Asiakkuussuhteeseen perustuvan rahoitusjärjestelmän ongelmana digitalisointuneessa kilpailuympäristössä on se, että tv-maksun maksajilla on tarjolla koko ajan yhä enemmän maksullisia asiakkuuksia. Siksi on olemassa vaara, että yhä useampi sanoo irti asiakkuussuhteensa Yleisradioon. Tässä yhteydessä on syytä tarkentaa, että nykyinen tv-maksu on tavallaan television (tai sitä vastaavan laitteen) käyttömaksu eikä määritelmällisesti lupamaksu Yleisradion ohjelmien seuraamiseen. Tv-maksu siis edellytetään maksetuksi, vaikka maksaja ei lainkaan seuraisi Yleisradion ohjelmia. Tässä mielessä se on luonteeltaan eräänlainen julkisen palvelun maksu tai vero, jonka kaikki television käyttäjät joutuvat maksamaan. Siksi tv-maksua ei voi rinnastaa sen tyyppiseen maksukorttijärjestelmään, joka julkisessa keskustelussa on liitetty Yleisradion hallintoneuvoston jäsenen kansanedustaja Antti Kaikkosen nimiin.¹¹ Maksukortti rinnastaisi Yleisradion kohtalokkaalla tavalla muihin tarjolla oleviin maksupaketteihin ja veisi tv-maksusta kokonaan siihen liittyvän veroluonteisuuden.

TV-MAKSU TARJOAA MYÖS YHTEISTÄ HYVÄÄ

Yleisradion julkisen palvelun tehtävän näkökulmasta tv-maksun veroluonteisuus on pikemminkin etu kuin haitta. Asiakkuusorientaatio tarkoittaa katsojan näkökulmasta yksilöorientaatiota, jossa korostuu ennen kaikkea se, mitä minä henkilönä saan vastineeksi rahoilleni. Kustannusvastaavuuden nimissä tällainen orientaatio on tietysti vahvistunut myös valtion ja muun julkisen sektorin toiminnassa. Kyllä ihmiset nyt myös veronmaksajina yhä enemmän kysyvät, mitä he yksilöinä saavat vastineeksi rahoilleen.¹² Mutta suhteellisessa mielessä veroihin edelleen sisältyy sellaista altruismia, muiden huomioon ottamista,

mitä puhdas asiakkuusorientaatio ei mahdollista. Tv-maksuun sovellettuna tämä tarkoittaa, ettei maksun maksaja ajattele vain itse saamiaan palveluita, vaan ottaa ainakin jossain määrin huomioon muiden käyttäjien tarpeet. Tiedon luotettavuus, tarjonnan monipuolisuus ja erityisryhmien huomioiminen voivat kaikki olla sellaista yhteiskunnallista ja kulttuurista potentiaalia, josta yksilön kannattaa maksaa, vaikka ei itse niistä välittömästi hyötyisikään. Tie Kajaanista Ouluun kannattaa pitää kunnossa, vaikka ei sitä itse ehkä koskaan käyttäisi.

Tv-maksun kaltainen rahoitusmuoto on siis lähtökohdiltaan erinomaisen soveltuva Yleisradion julkisen palvelun rahoittamiseen. Se on perustaltaan veroluonteinen, mutta samalla se mahdollistaa selkeän asiakkuussuhteen luomisen palvelun maksajan ja tarjoajan välille. Poliitikot ovat oikeassa pelätessään, että siirtyminen suoraan valtion budjettirahoitukseen heikentää Yleisradion herkkyyttä yleisöilleen. Mutta kuten edellä viitattu *Aamulehden* kysely osoitti, hallintoneuvoston poliitikot ovat tietoisia myös toisesta budjettirahoituksen riskistä: Yleisradion poliittisen riippuvaisuuden kasvusta. Yleisradion tulevaisuutta ajatellen voikin pitää lupaavana sitä, ettei mikään suurempi poliittinen ryhmä nyt näytä vaativan Yleisradion poliittisen kontrollin tiukentamista.

Tv-maksun käyttökelpoisuudesta ja eduista näyttäisi vallitsevan poikkeuksellisen vahva poliittinen yksimielisyys. Silti on todennäköistä, että hallituksen lupaama parlamentaarinen työryhmä joutuu Yleisradion tulevaa rahoitusta selvittäessään pohtimaan myös muita mahdollisuuksia.¹³ *Aamulehden* kyselyssä tv-maksua täydentävänä rahoitusmuotona nousi vahvasti esille mainosrahoituksen käyttö. Tämän vaihtoehdon nostaminen vakavasti esille nimenomaan poliitikkojen suunnalta kertoo poliittisen päätöksenteon ailahtelevuudesta. Jos mainosrahoitus on välttämätöntä Yleisradion talouden turvaamiseksi, miksi päätettiin luopua kaupallisten toimiluvanhaltijoiden maksamista toimilupamaksuista? Eikö se olisi ollut yhteiskunnallisesti perustellumpi tapa kerätä mainosrahaa Yleisradion julkisen palvelun kustannuksiin kuin panna Yleisradio avoimesti kilpailemaan mainosmarkkinoista?

MAINONTA ON RISKIPELIÄ

Kuten Karol Jakubowiczin esitelmä osoittaa, julkisen palvelun yleisradiotoiminnan rahoituksessa on Euroopassa sovellettu monia vaihtoehtoja, vaikka suomalaisen tv-maksun kaltainen lupamaksu edelleen onkin tyypillisin käytäntö. Monissa maissa käytetään rahoituksessa lupamaksun ja mainonnan yhdistelmää – se ei siis ole poikkeuksellista eikä EU-säädösten vastaista. Mutta on selvää, että Yleisradion suora mukaanmeno mainosmarkkinoille muuttaisi meillä olennaisella tavalla kaupallisen ja julkisen puolen suhdetta. Poliittisesti suunnanmuutos olisi myös epäjohdonmukainen ja poukkoileva siksi, että kaupallisten yhtiöiden toimilupamaksun poistamisella meillä juuri luotiin järjestelmä, joka korostaa kaupallisten toimijoiden ja julkisen palvelun yleisradiotoiminnan selkeää erottamista. Tähän pyrittiin myös Yleisradiota koskevan erityislain säätämällä vuonna 1993.

On selvää, että Yleisradion astuminen kilpailuun mainosmarkkinoista loisi tilanteen, missä kaupallisten toimijoiden kritiikki Yleisradion julkisen palvelun tehtävän määrittelyä kohtaan kiihtyisi entisestään (vrt. Hellman 2008). Paineet Yleisradion julkisen palvelun tehtävän tiukempaan määrittelyyn, käytännössä kaventamiseen, kasvaisivat. Lisäksi on todennäköistä, että kansallinen julkisen

palvelun yleisradiotoimintamme mainosrahoituksen myötä joutuisi herkemmin mukaan siihen kiistelyyn, mitä EU:n puitteissa käydään valtion tuen ja EU:n kilpailulainsäädännön suhteesta (tästä esim. Kleist & Scheuer 2006). Tämä keskustelu ja kiistely EU:n puitteissa jatkuu, vaikka vuonna 1997 hyväksytyssä nk. Amsterdamin pöytäkirjassa selkeästi todetaankin, että julkisen palvelun yleisradiotoiminnan rahoitus on kansallisen päätösvallan aluetta (Lowe & Hujanen 2007). Kansallisesti voidaan siis päättää, että mainosrahaa käytetään suoraan tai välillisesti yleisradiotoiminnan rahoitukseen. Mutta samalla joudutaan myös selkeämmin perustelevaan, miten vältetään se, ettei julkinen tuki yleisradioyhtiölle anna sille kohtuutonta kilpailuetua suhteessa kaupallisiin toimijoihin.

Johtopäätökseni edeltä on, että mainosrahoitukseen lähteminen tuo mukanaan enemmän ongelmia kuin ratkaisuja entisiin. Pienin ongelmista ei suinkaan ole se ideologinen tappio, joka mainoskilpailuun lähtemisestä väistämättä syntyy. Ja vaikka tv-maksusta haluttaisiinkin edelleen pitää kiinni, ongelmia on joka tapauksessa edessä. Jos tv-maksun maksamatta jättäneiden määrä entisestään lisääntyy, maksujärjestelmän uskottavuus rapautuu. Järjestelmä, joka sallii huomattavan määrän vapaamatkustajia, ei voi olla yhteiskunnallisesti oikeudenmukainen. Tästä näkökulmasta on tärkeää selvittää, voitaisiinko tv-maksujen valvontaa kehittää esimerkiksi maksukanavien asiakasrekisterien tiedot avaamalla. Tämän on todettu edellyttävän lainsäädännön muutosta.

Mutta vaikka kaikki maksaisivatkin tv-maksunsa, Yleisradion rahoituksen turvaaminen edellyttää silti muidenkin vaihtoehtojen pohdintaa. Nykyisellään tv-maksulle on säädetty korotusautomaatti, joka tuo vuosittaisen lisäyksen maksuun vuoteen 2010 asti. Sen jälkeisestä tilanteesta tekee ehdotukset pian asettava parlamentaarinen työryhmä. Moniin muihin maihin verrattuna tv-maksu on Suomessa edelleen suhteellisen edullinen, mutta maksun korotuksella on käytännölliset ja poliittiset rajansa. Kuten edellä totesin, myös kotitalouksien mediabudjettien kiristyminen on omiaan hillitsemään kasvun edellytyksiä. Lupamaksujen määrällinen kasvu ei ole enää pitkään aikaan tuonut lisää rahaa radio- ja tv-toiminnan rahoittamiseen.

KUSTANNUKSET KARKAAVAT, RIITTÄVÄTKÖ RAHAT?

Kilpailun edelleen kiristyessä on odotettavissa, että julkisen palvelun yleisradiotoiminnan kulut kasvavat entisestään ja että kulujen kasvu yhä selkeämmin ylittää tulojen kasvun. Jos toimintoja ei haluta ratkaisevasti supistaa, jonkin tasoinen tulovirran lisäys on voitava jatkossakin turvata. Kun tv-maksun korotamiselle on olemassa raja, täydentävää rahoitusta on pakko etsiä. Isot toimijat, kuten BBC, ovat voineet tasapainottaa tilannetta esimerkiksi kansainvälisellä ohjelmamyynnillä. Pienillä markkinoilla tämä mahdollisuus on marginaalinen. Jos mainosrahoituksesta kilpailuun ei mennä mukaan, vaihtoehdoksi jää erilaisen valtion tukien soveltaminen. Yleisradiossa on ehdotettu myös internetissä tarjottujen lisäpalvelujen rajaamista vain tv-maksun maksaneiden käyttöön. Jos tähän saadaan luoduksi luotettava järjestelmä, idea kannattaa toteuttaa. Sehän parantaisi tv-maksujen valvontaa.

Verona tv-maksu on luonteeltaan tasavero, ja siksi sitä voidaan perustellusti pitää yhteiskunnallisesti epäoikeudenmukaisena. Normaali verotus ottaa progression kautta paremmin huomioon ihmisten maksukyvyyn erilaisuuden.

Huolimatta tv-maksuun liittyvistä ongelmista pidän sitä suoraa budjettirahoitusta parempana vaihtoehtona Yleisradion rahoitukselle. Budjettirahoitusta ei mielestäni voi toteuttaa ilman, että samalla otetaan kriittisesti arvioitavaksi vuodelta 1948 peräisin oleva niin kutsuttuun Lex Jahvetiin perustuva Yleisradion poliittinen valvontajärjestelmä (Lex Jahvetista ks. Vihavainen 1996, 291–296). Vertailukohteena voidaan mainita brittiläinen BBC, jonka toimilupaa ja samalla lupamaksuun perustuvaa rahoitusmuotoa juuri jatkettiin vuoteen 2016 asti. Samalla BBC:lle asetettiin oma regulaattori (BBC Trust), joka ei perinteisessä mielessä ole poliittinen valvontaelin, vaan toimii tehtäviensä mukaan yleisön äänen edustajana BBC:n toiminnassa.

Huomattakoon, ettei tv-maksukaan vapauta Yleisradiota poliittisista paineista. Tv-maksun tasosta päättää valtioneuvosto eli valtakunnan hallitus. Yleisradiohistoriastamme löytyy lukuisia esimerkkejä, miten lupamaksun suuruudesta on käyty tiukkaa poliittista väantöä – esimerkkinä suhteellisen tuoreesta kiistasta mainitaan usein 1980-luku ja silloisen pääjohtajan Sakari Kiu-run konflikti pääministeri Kalevi Sorsan kanssa (Salokangas 1996, 362).

Mikä sitten ratkaisuksi Yleisradion rahoitukseen, jos budjettirahoituksen poliittinen hinta on liian kova ja lupamaksun osuus jää riittämättömäksi? Olen edellä viitannut niihin ongelmiin, joita mainosrahoituksen valinta täydentäväksi rahoitukseksi synnyttäisi. Itse pidän parempana vaihtoehtona täydentävän rahoituksen etsintää valtion suunnasta. Jos tv-maksu kuitenkin säilyisi rahoituksen perusvaihtoehtona, valtion rahoitus ei ehkä lisäisi kohtuuttomasti poliittista peliä Yleisradion ympärillä.

MIELIKUVITUSTA VEROTUKSEEN

Valtion osittaiseen rahoitukseen liittyvän ratkaisun löytämiseksi tarvittaisiin verotuksellista mielikuvitusta. En itse ole verotuksen asiantuntija, mutta seurattessani maanantaina 21. tammikuuta (2008) TV1:n *Voimala*-ohjelman keskustelua kirkon ja valtion suhteesta rupesin etsimään vertailukohtia. Kirkon rahoituksessa tärkeä käännekohta tapahtui 1950-luvulla, jolloin kirkollisveroa ruvettiin keräämään normaalin valtionverotuksen yhteydessä. Pitemmän päälle tämä lienee ollut omiaan hillitsemään keskustelua kirkollisverosta, kun vero tuli itsestään selväksi osaksi normaalia veronkeräystä. Tätä logiikkaa varmaankin kannattaisi hyödyntää myös sellaisen julkisen palvelun veron keräämisessä, mihin Jakubowiczin esitelmässä viitataan.

Mielenkiintoisinta Yleisradion rahoituksen näkökulmasta *Voimalan* keskustelussa oli se osuus, joka koski yhteisöveroa ja kirkon osuutta siitä. Yhteisövero on osakeyhtiöiden ja muiden yhteisöjen maksama tulovero, jonka määrä on 26% yhteisön verotettavasta tulosta. Yhteisöveronsaajia ovat valtio, kunnat ja seurakunnat. Vuonna 2008 valtion osuus yhteisöveron tuotosta on 76,22 prosenttia, kuntien 22,03 prosenttia ja seurakuntien 1,75 prosenttia. Kun yhteisöveron kertymä vuonna 2007 oli noin 6957 miljoonaa euroa, kirkon osuus tästä olisi runsaat 120 miljoonaa euroa.¹⁴ Tämä on kaksinkertaisesti se määrä, mitä Yleisradio on enimmillään saanut kaupallisten tv-toimijoiden maksamista toimilupamaksuista. Yksikin prosentti yhteisöverosta olisi siten Yleisradiolle merkittävä rahoitusosuus.

Yhteisöllisyyden muodot, erityisesti kansallinen yhteisöllisyys, ovat tärkeä osa julkisen palvelun yleisradiotoiminnan historiallista tehtävää. Eikö tästä näkökulmasta voisi olla hyvin perusteltua, että Yleisradio saisi yhteisöllisiä tehtäviään varten osan yhteisöveron tuotosta? Yleisradio ja kirkko tavoittavat toiminnallaan suurin piirtein saman osuuden Suomen väestöstä. Niiden tehtävät yhteisöllisyyden verkostojen ylläpitämisessä, kulttuurisen jatkuvuuden tuottamisessa ja yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäjinä ovat monin tavoin rinnasteisia. Painopiste-erona instituutioiden toiminnassa voi tietysti pitää sitä, että kirkko valmistaa ihmisiä enemmän ikuisuuteen, kun taas Yleisradio huolehtii enemmän nykyisyydestä. Miksei siis Yleisradio yhtä perustellusti kuin kirkko voisi olla yksi osapuoli yhteisöveron tuoton jakamisessa?

Viitteet

- 1 Yleisradion julkinen palvelu määritellään lain 7 §:ssä (Laki Yleisradio Oy:stä, 635/2005).
- 2 Vuoden 2002 ratkaisut perustuivat niin kutsutun Backmanin työryhmän ehdotuksiin. Ks. Televisiotoiminnan toimintaedellytysten parantaminen. Julkaisuja 29/2001, Liikenne- ja viestintäministeriö.
- 3 Julkisen palvelun radio- ja televisiotoiminta 2010. Julkaisuja 59/2004, Liikenne- ja viestintäministeriö.
- 4 Näitä lukuja seuraa TNS Gallup Oy; ks. <http://www.tns-global.com/corporate/Doc/0/2L95ECSISCI45AVF98FF9NKM16/Lehdistotiedote%20240108.pdf>.
- 5 Ilmastotalkoot tv-lupaa halvemmat. Laskelma: EU:n ilmastopakettien kulut maksaisivat suomalaiselle 165 euroa vuodessa. *Aamulehti* 25.1.2008.
- 6 Viestintäviraston tiedote 17.1.2008: http://www.ficora.fi/index/viestintavirasto/uutiset/P_111.html.
- 7 Ruotsin television SVT:n strategia-asiantuntija Aulis Gröndahl totesi tästä: ”Ruotsissa lupamaksun maksaneiden määrä oli 2007 suurempi kuin vuotta aikaisemmin. Netto oli +26.000 taloutta vuoden lopussa. Selityksenä pidetään sitä että kansa on ostanut uusia laitteita, digisovittimia, joista myyjän on velvollisuus raportoida viranomaisille, ja täten moni lupamaksunsa unohtanut/laiminlyönyt on tullut maksurekisteriin maksajana. Kullakin paikkakunnalla oli toki niitäkin jotka uhosivat lopettavansa töllöttelyn protestina pakkodigitalisoinnille, mutta tv-lakko on yleensä loppunut parin viikon sisässä. Sähköposti 6.2.2008.
- 8 Olof Hultén (2006, 49–50) toteaa digitalisoinnin vaikutuksista Ruotsissa, että kotitalouksien mediabudjetti kaksinkertaistuu jaksolla 1996–2008. Maksu-TV oli arvioiden mukaan selvästi voimakkaimmin kasvava television rahoitusmuoto.
- 9 Lupamaksut pois ja Yle budjettiin, sanoo kansa. *Aamulehti* 15.12.2007.
- 10 Rahapula voi tuoda mainokset Ylen kanaville. *Aamulehti* 20.1.2008. Ks. myös Huonojen uutisten hinta, *Aamulehden* Asiat-liite 20.1.2008.
- 11 *Aamulehden* uutisessa Ylen rahoitusta koskevasta mielipidekyselystä (ks. viite 9) todettiin: ”Yleisradion hallintoneuvoston varapuheenjohtaja Antti Kaikkonen (kesk.) puolestaan esitti, että tv-lupamaksu katettaisiin digiboksiin asetettavalla kortilla. Ilman korttia televisio pimenisi. Kaikissa digibokseissa ei kuitenkaan ole korttipaikkaa. Jos Kaikkosen esittämä malli menisi läpi, noin puoli miljoonaa digiboksia pitäisi korvata korttipaikkaisilla malleilla.” Niemelän työryhmän (2004) arvioissa maksukorttijätös torjuttiin muun muassa siksi, että sen arveltiin heikentävän yleisradiotoiminnan perinteistä universalismia.
- 12 Eeva Mäntymäki (2006, 314) toteaa väitöskirjassaan, että ihmisten suhteessa Yleisradioon vaikuttaa kollektivisistisen valtiokäsityksen ohella liberaalin perinteen yksilökeskeinen kansalaisuuskäsitys. Se tulee libertaristisessa muodossaan hyvin lähelle kuluttajuutta.
- 13 Heikki Hellmanin (2008) mukaan työryhmä asetetaan helmikuussa 2008.
- 14 Yhteisöveron kertymää koskevat tiedot Valtiovarainministeriöstä; Merja Taipalus, sähköposti 28.1.2008.

Kirjallisuus

- Hellman, Heikki (2008)** Nurkanvaltaajia Yleisradion tontilla. Helsingin Sanomat 3.2.2008, sivu D4.
- Hultén, Olof (2006)** Conversion, Convergence. How Digital Jiggles the Game Board? Teoksessa Ulla Carlsson (toim.), *Radio, TV & Internet in the Nordic Countries*. Nordicom: Göteborg University.
- Kleist, Thomas & Alexander Scheuer (2006)** Public service broadcasting and the European Union: From 'Amsterdam' to 'Altmark' – the discussion on EU State aid regulation. Teoksessa Christian S. Nissen (toim.) *Making a Difference: Public Service Broadcasting in the European Media Landscape*. Eastleigh : John Libbey Publishing.
- Lowe, Gregory F. & Taisto Hujanen (2007)** Assessing the Impact of the 1997 Amsterdam Protocol on PSB: Two Dimensions of Contention. A paper presented in the IAMCR Working Group on European Public Service Broadcasting, IAMCR Conference 23.–25.7.2007, Paris.
- Mäntymäki, Eeva (2006)** Hyvinvointivaltio eetterissä. Yleisradion rakentuminen populaarien diskurssien kentillä. Tampere : Tampere University Press.
- Salokangas, Raimo (1996)** Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996. Helsinki: Yleisradio.
- Vihavainen, Timo (1996)** Sodan ja vaaran vuodet. Teoksessa Yleisradion historia, 1. osa, 1926–1949. Helsinki: Yleisradio.